

pri učenju. In tako je posebno Vodnik, kot voditelj gimnazija, umetaljno-obrtniške šole in prvotne (normalne) šole, dal svojemu materinskemu jeziku veliko prostora v šolah, zlasti na normalki, katera je bila sestavljena iz treh razredov. V nižjih dveh razredih vpeljala se je edino le slovenščina, v 3. razred se je smela tudi nemščina vpeljati, ako se je poleg nje tudi francoščina vzprejela.

Koga so te prednosti domačemu jeziku v šoli bolj veselile, kakor gorečega domoljuba Vodnika? To je pokazal dejansko kot pedagoški pisatelj in pesnik.

V francoski dobi je Vodnik spisal: 1. „Pismenost ali grammatiko, za prve šole“. 2. „Početek grammatike, to je pismenosti francoske, gospoda Lhomonda“. (To je bila francozka-slovenska gramatika za gimnazije, na katerih se je tudi slovenščina kot učni jezik rabiti smela.) 3. „Keršanski nauk za Ilirske dežele, vzet iz katekizma za vse cerkve francoskega cesarstva“. 4. „Abeceda ali Azbuka“.

Kot pesnik je slavil novo dobo v znani pesmi „Ilirija oživljena“, katero je dal natisniti na 1. strani svoje knjige „Pismenost za perve šole“. „Tudi je sestavljal — piše Klodič v ministerskem poročilu od l. 1873. — slovensko-nemški slovar; to delo pa je še le 41 let po njegovi smrti, namreč 1860. l. sevéda mnogo pomnoženo in zboljšano izdal Cigale, ministerski tajnik, na stroške umrlega ljubljanskega knezoškofa Antona Alojzija Wolfa. Leta 1813. so Francozi z Kranjskega odrinili; ž njimi je tudi slovenščina iz ljubljanskih (kranjskih) šol izginila, in nemščina je postala zopet in povsod učni jezik. Še le leta 1816. je dovolil cesar Franc učno stolico za slovenski jezik v Ljubljani. Toda Vodnik je bil s svojimi „Ljubljanskimi Novicami“ (1797 — 1801) in svojimi pesmi zbudil narodno zavest, ki je vedno močnejša postajala, in leta 1847. je že bilo 64 slovenskih šol. France Metelko, kateri je bil po omenjenem dovoljenji učitelj slovenščine, izdal je malo slovnico za učiteljske pripravnike v zalogi šolskih knjig. To je bil posnel iz svoje učene obširne knjige „Lehrgebäude der slovenischen Sprache“. Metelko je pisal tudi nek Abecednik in Razlaganje evangelija sv. Matevža leta 1849. — Še le 1848. leto je doneslo slovenskemu šolstvu novo življenje. Po odstopu prvega naučnega ministra barona pl. Somaruga prevzel je začasno vodstvo naučnega ministerstva niži državni tajnik Feuchtersleben. Ta je priobčil načrt načel za preuredbo vseh šolskih in učnih zavodov, in ukazal, da ima v narodni (ljudski šoli) materini jezik učencev, za katere je šola, biti tudi učni jezik.

Opravitne doklade ljudskih učiteljev (šolskih ravnateljev) na Kranjskem.

Po §. 41. postave v 9. dan marcija 1879. l. določene so vodjem meščanskih in dalje ravnateljem čvetero-, tri- in dvorazrednih ljudskih šol na Kranjskem za njihovi trud pri šolskih pisarijah primerne opravilne doklade. A od opravičnih doklad so pa po tem paragrafu vsi ravnatelji na ljudskih enorazrednicah po vsej deželi brez razločka na starost in predštudije popolnoma izobčeni, s čemur se jim nezaslužena krivica godi in je pravo naravno protislovje. Vsled določbe tega paragrafa bi se moralo misliti, da pisarska opravila ravnateljev na enorazrednicah ljudskih šol ali piškavega oreha vredna niso, ali pa — da se sama ob sebi s pomočjo kakega mehaničnega stroja brez učiteljevega truda izvajajo. Ako bi se ta opravila pri sestavi navedenega paragrafa za taka, kot so tu opisana, smatrala ne bila, bila bi se gotovo tudi dovolila tedaj ravnateljem na enorazrednih ljudskih šolah kaka mala opravilna dokladica — prilično vsaj mali znesek letnih 30 gold. vsakemu ravnatelju.

Poleg te hibe so pa tudi učitelji (ravnatelji) na enorazrednih ljudskih šolah med vsemi učitelji vse dežele najslabeje plačani; največ med njimi jih je, ki imajo po 400 gold., nekoliko ki imajo 450 gold., a le prav malo, ki imajo po 500 gold. letnih dohodkov; prav nobenega pa ni med njimi, da bi na kmetih imel 600 gold. letne plače. Nasprotno so pa ti ravnatelji z vsestranskim delom pri pouku, osobito pa še s pisarskim poslom napram onim učiteljem-ravnateljem na večrazrednih ljudskih šolah s prav malo izjemo mnogo in močno preobloženi.

Kjer je na kaki šoli več učiteljev, morejo si delo v lepi slogi in bratovski ljubezni za lastno omiko lepo med seboj razdeliti; a na ramah enorazredničarja pa vse leži; sam mora povsod biti, sam mora vsem šolskim zahtevam zadostovati, ter je sam za vse — gledé vse šolske uprave na vse strani odgovoren. Niso ravno redke prikazni, da je na enorazredni ljudski šoli 200 do 300 in tudi še več za šolo ugodnih in skoraj ravno toliko tudi otrok, ki v šolo hodijo. Uže samo to precej o začetku vsacega šolskega leta prizadeva učitelju veliko truda in pisarskega dela. Poučevati mora vsak enorazredničar pri razdeljenem pouku v štirih, a pri nerazdeljenem pa v treh različnih oddelkih šolsko mladino, ter se poleg tega pozimski čas tudi še s ponovljavnico po šest ur na teden ukvarjati. „Kazalo šolskih zamud“ vsakih 15 dni v duplikatih, „tedniki za vsaki oddelek in ponovljavnico posebej, zapisnik“ za šolo, „šolski zapisnik“, „zamudnice“, šolska naznanila“, „šolski inventar s peterimi oddelki“, „glavni in razposojevalni zapisnik o ubožnih knjigah“, „rekapitulacijski zapisnik teh (ubožnih) knjig“, „razposojevalni zapisnik knjig krajne šolske knjižnice“, „opravilni zapisnik“, „knjiga o izpustu“, „obiskovalna, izpustna in odhodna spričevala“, „šolska kronika“ i. t. d. so reči, katere stanejo mnogo pisarije vsakemu šolskemu ravnatelju, naj bode uže na eno- ali pa na večrazredni ljudski šoli. Kje so pa še druge domače in viših šolskih oblasti uradne pisarije, kakoršnih se po okoliščinah med letom dostikrat do 100 in še več številčk nakopiči? —

In vso to pisarijo, kakoršnih bi tudi najzadnji beléžnik v deželi za vso letno plačo učiteljevo prevzeti in opraviti ne hotel, mora ravnatelj ljudske enorazrednice na Kranjskem sam brez vsake opravilne doklade brezplačno leto za leto opravljati, h čemur se še — kot nehvaležni nameček — tudi pisarsko delo krajnega šolskega sveta pridruži, kar se z malo izjemo nalaga vsem ravnateljem ljudskih enorazrednic po vsej kronovini. — Povsod drugod se vsaka mala črka drago in dobro — več ali manj — plačuje, le ravnatelji enorazrednih ljudskih šol na Kranjskem morajo ob času napredka še vedno gledé pisanja tlako delati, dasiravno bila je ta, kakor se trdi, uže pred 34 leti popolnoma odpravljena.

Poleg te tlake primoran je pa tudi učitelj na enorazrednici — kar šolsko vodstvo zadeva — izuzemši ravno predpisane tiskovine, vse druge pisarske rekvizite iz lastnega žepa kupovati in plačevati. Ravno v tem kolobaru so učitelji na deželi, katerih je ogromna večina, najhuje tepeni. Določba navedenega paragrafa ni ne objektivna, a tudi ne pravična; tù se ne uresničuje prislovica: „Po delu ravná se plačilo“, a pregovoru: „Vsak delavec je svojega plačila vreden“ pa popolnoma nasprotuje. Tù se more z mirno vestjo trditi: „Več ko se ti bode dela nakladalo, manj bodeš plačila zato prejemal“. — Vsak stan dolžan je po lastni vesti za svoje pravice potezati se, kar se tudi učiteljem ljudskih enorazrednih šol na Kranjskem odrekati ne more. Ali bi ne bilo dobro, da se v tem smislu v prihodnji sesiji splošna peticija po „slov. učiteljskem društvu“ na deželni zbor napravi? „Kdor prosi, se mu slednjič dá“, a „kdor trka, se mu slednjič tudi odprè“.

Drugikrat govoril bodem o starostnih dokladah in o razmerah med starejimi in mlajšimi učitelji. Bog!

Matija Rant.